

Mesélték: kisgyermekkorukban is összetévesztették őket, szülővárosukban, Brassóban. Ráadásul mindig ugyanolyan ruhát, cipőt, masnit viseltek. Egyszer, a családi zongora alá bújva közösen döntötték el: énekes lesz belőlük. A hangszer alól lesték el azt is, hogy miközben szüleik valami álarcosbálba készülődtek, öltözködés közben azt énekeltek: „Ezt a szoknyát úgy hívják, hogy bukj-el-szoknya...” Azonmód megtanulták a dalt. Később, a szokásos iskolai dolgozatban - Mi szeretnék lenni? - mindketten az írták: énekesnő.

Erről beszélgettek, felváltva. Meg mindarról, amit Szomolányi Gy. István az Operaélet harmadik számában megírt. Piroska kezdte a mondatot: - Soha nem sikerült az operaszínpadon Ebofiként és Erzsébetként, Amnerisként és Aidaként, Branganeként és Izoldaként egymással szemben állnunk... Ilonka így folytatta: - De van egy szerep, amelyet mind a ketten énekelünk, ez pedig a Tannhauser Vénusza.

Már búcsúzkodtam az előszobában, amikor egyikük (Piroska-e? Ilonka-e?) még ezt mondta: - Nem egyszerűen vagyunk ikrek, daloló ikrek vagyunk. A keresztnévünk vokálisai, magánhangzói ugyanazok: i, o, a...

(Megjelent az Operaélet 2005. 5. szám)

* * *

*A jóllakott (ember) az éhesnek apró szeleteket vág.
Gusté khághezhádzin mándre gi pérté.*

Örmény közmondás

* * *

Puskás Attila

Szabadság és integráció Az örménység erdélyi otthonában (3. rész)

Az örmény közösségek szabadsága szorosan összefügg az integráció kérdésével. Az önrendelkezés nem akadályozta az örménységet a magyar nemzetbe való beilleszkedésben, s ez a magyarság számára is nagy előnyt jelentett. A kereskedő „világot látott” örménység a polgárosodás és felvilágosodás hajnalát hozta Erdély egyes tájaira. Az örmény és a magyar nemzet olyannyira összeforrott, hogy Erdélyben már nem is örményekkel, hanem magyarörményekkel (örmény származású magyarokkal) találkozunk. Az örménység idővel a magyar nemzet része lett és nagy szolgálatot tett a magyar hazának.

(Gondolhatunk itt a 13 aradi vértanú közül *Kiss Ernőre*, *Lázár Vilmosra* és *Czetz János* Argentínában elhunyt tábornokra, vagy *Pongrátz Gergely* '56-os hősré, stb. De gondolhatunk azokra az örmény családokra is, akik a Vajdaság mocsarait lecsapolták és termékenyítették a földet).

Kérdésünk azonban nem csak erre a pozitív előjelű integrációra vonatkozik. A „magyarörménység” megjelenése a népek békés együttélésének kiváló példája, de a tiszta örménység lassú számbeli csökkenéséhez vezetett, aminek végső kifejlődése a napjainkban tapasztalható erdélyi örménymagyarság szinte teljes eltűnése.

Nincs szándékunkban itt szociológiai adatokkal szolgálni, de a kérdés elemzői szerint kétségtelen, hogy az elmagyarosodás folyamatában óriási szerepet játszott a honfiúsítás kérdése. A honfiúsítás azt jelentette, hogy az örmények túlléphettek a számukra központilag meghatározott lakóterületet, bárhol szabadon vásárolhattak birtokokat és ingatlanokat Erdélyben, és érdemeik szerint léphettek elő különböző állami tisztviselésekben. Az 1837-ben megszerzett jog hozzájárult a demográfiai szóródáshoz, és az örmény kereskedők és értelmiségiek megjelenéséhez vezetett több erdélyi városban is. Ez serkentő hatással volt az adott települések életében, de az erdélyi örmény jövő szempontjából katasztrofális következményekkel járt, hiszen egy-két generációval később az örménység a helyi magyar polgárság részévé vált.

Azonban már a honfiúsítás előtt tapasztalható volt az örmény gyökerektől való elszakadás, több mint valószínű a könnyebb társadalmi felemelkedés céljából. Ennek egyik módja a magyar nemesi oklevél megszerzése volt (különösen Mária Terézia idejében). Pszichológiailag teljesen érthető, hogy ilyen esetben fontos volt a magyar hazafiaság bizonyítása, amely olykor a családnév elmagyarosítását is jelentette (Például: *(Korbuly-Hollósy, Lazarian-Szentpétery)*). Ez, és a demográfiai szóródás a biztos elmagyarosodáshoz vezetett, ami az örmény gyökerekkel való radikális szakítást jelentette.

Az örmények integrációjának ebből a szempontból a közösség számára bomlasztó körülményei lettek. Ezt bizonyítja a jelenleg nyilvántartott kb. 800 örmény katolikus, a 13 erzsébetvárosi örménymagyar, az

egyetlen, örményül beszélő erdélyi örménymagyar (Zakariás Péter Szépvízen), az örmény metropoliszban élő kb. 200 örménymagyar katolikus, az elhanyagolt örmény épületek és emléktárgyak, s az, hogy az örménység inkább a múlt emléke, mint a jövő reménye.

Az örmények erdélyi története a szabadság és az integráció sikertörténete és egyben kudarca, de mindenképpen tanulság más erdélyi történelmi kisebbség számára. Ami mindenképpen dicsérendő, hogy az örménységnek sikerült egy demokratikus szervezeti forma szerinti autonómia egyik modelljét megvalósítani. Ez úgy valósult meg, hogy az örmények fontosnak tartották saját hagyományaik megtartását, ismerték saját képességeiket és alapvetően nyitottak voltak a magyarság előtt.

A XVIII. század az erdélyi örmény aranykor volt, amikor sok torzszalkodás ellenére sikerült megértetniük a befogadó nemzettel, hogy jelenlétük nemcsak nekik, de a magyarság számára is gyümölcsöző, különösen a fentebb említett polgári értékek meghonosítása és a gazdasági élet fellendítése miatt. A magyarok pedig szívesen fogadták az örményeket, mert felfedezték az örmények nemzeti értékgyarapító szerepét az erdélyi társadalom fejlődésében. A magyar rendek, és a későbbi hatalmak nemhogy nem akadályozták az örmény önrendelkezés kibontakozását, hanem felfedezték az előnyöket, és még jobban támogatták őket a még sikeresebb jövő építésében. Az örménység nem szemben állott a magyarsággal, hanem karöltve építették az erdélyi jövőt.

Az erdélyi magyarság és románság számára az örmények szabadsága és integrációja modellértékű. Ehhez természetesen szüksége volt egy ugyanolyan „demokratikusan” gondolkodó befogadó közeg képviselőjére. Az erdélyi fejedelmek és közrendnek, a bécsi udvar bölcsességére vall az örménységben rejlő kultúrateremtő potenciál felfedezése és kiaknázása az egész ország javára. Ez elsősorban az örmények részéről abban nyilvánult meg, hogy adományaikkal, becsületesen befizetett adóikkal hozzájárultak a kincstár és az ország gazdasága gyarapításához.

Kétségtelen, hogy az erdélyi örmények képtelenek lettek volna erre a gazdasági csodára, ha nincsenek megadva nekik a fejlődés alapfeltételei. Az örményektől tanulhatnak a jelenlegi erdélyi kisebbségek, míg a többségi nemzet és a mindenkori román kormány Apaffytól és a Habsburgoktól.

Amint az örmények a saját maguk jóléte megteremtése mellett képesek voltak az őket befogadó ország javát is szolgálni, a megfelelő feltételek mellett erre az erdélyi magyar kisebbség is képes. Ilyen szempontból nem kell nekünk másolni az európai autonómia-modelleket, hanem vissza kell nyúlni a saját modelljeinkhez: székelyeknél, szászoknál, örményeknél mind-mind olyan modelleket találunk, amelyek a mai viszonyokra alkalmazva perspektívát nyújtanak egy közös erdélyi jövőhöz.

Vége

*Elhangzott Kolozsváron, az ERMACISZA konferencián, 2005. szeptember 10-én
(Megjelent az Armenia -magyarörmény időszerzői szemle 2005-2006. I., 52. számában)*

* * *

„Örök barátságunk jeléül”

Sopron, Jereván lakótelep 2006. április 19.

Szárkisz Bagdaszárján örmény állami-díjas szobrászművész alkotását 1977. november első hetében avatták fel Sopronban, a várossá nyilvánítás 700. évfordulóján, a Jereván lakótelepnek keresztelt negyedben, a Teleki Pál u. és Juharfa u. sarkán. A szobor két szembenéző női arcot - egy magyart és egy örményt - ábrázol: az örök barátságot jelképezi. A szobor talapzatán a következő felirat olvasható: „Örök barátságunk jeléül - Jereván Sopronnak.” A névadó- és szoboravató ünnepség szervezői számára Jereván azonban nem jelentett többet, mint a megyével mesterségesen összetársított szovjet tagköztársaság: az Örmény Szocialista Köztársaság fővárosát.

Hogy a Jereván lakótelep megismerje Örményországot, Jerevánt, az örmény történelmet és kultúrát, továbbá a hazai örmény kisebbséget, a Győr-Sopron megyei Nemzetiségi Konzultatív Tanács elnökével, Firtl Mátyás úrral az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* közösen megszervezett egy nagyszabású ünnepségsorozatot, több soproni civil szervezet közreműködésével. Ez alkalomból - 29 év után - a történelmi egyházak képviselői felszentelték a műalkotást és jelképesen megkeresztelték a lakótelepet. Az örmény népiart 91. évfordulója alkalmából dr. Issekutz Sarolta elnök tartott emlékbeszédet, nagyszámú hallgatóság előtt. Rámutatott a Nagy Mészárlás - Mec Jeghern - történelmi hátterére, a XIX. század közepétől a törökországi örmény nemzetiség ellen mind gyakrabban elkövetett támadásokra, pogromokra.

A XX. század első évtizedeiben az ifjútörök kormány elhatározta az örmény nemzetiség szisztematikus kiirtását, amelynek véghezvitele Konstantinápolyban 1915. április 24-én kezdődött el. Ismertette a legkü-